

Eetikanõukogu arvamus

Eetikanõukogule on esitatud järgmised küsimused:

1. Kuidas tõlgendada kohtute seaduse § 49 lg 1 mõistet „töötamine“?
2. Kas kohtunik võib tegutseda korteriühistu juhatuse liikmena?
3. Kas korteriühistu juhatuse liikmena võib kohtunik tasu saada?
4. Kas kohtunik võib mittetulundusühingut kohtus esindada?
5. Kas kohtunik võib olla osanik osaühingus, mis tegeleb üürimisega?
6. Kas kohtunik võib nõustada osaühingu juhatuse liiget? Kas ta võib seda teha tasu eest?

Eetikanõukogu lähtub küsimuste vastamisel kohtute seadusest, kohtunike eetikakoodeksist ning kohtunike käitumise Bangalore põhimõtete kommentaaridest (https://www.unodc.org/res/ji/import/international_standards/commentary_on_the_bangalore_principles_of_judicial_conduct/bangalore_principles_english.pdf).

Eetikanõukogu märgib, et esitatud küsimused seonduvad kohtuniku käitumise sõltumatuse ning kombekuse, mille üheks tunnuseks on ausameelsus (eetikakoodeksi p 1), põhimõtetega. Kohtunike eetikakoodeksi preambulis öeldakse, et kohtunikonna erapooletus, sõltumatus ja ausameelsus peavad õigusriigis olema tingimusteta tagatud ning Eesti peab järgima maailmas välja kujunenud ausa õigusemõistmise põhimõtteid. Need põhimõtted seavad kohtunike käitumisele teatud piirangud, kuid peavad samas tagama kohtunikule võimaluse ühiskonnas toimuvast võtta osa.

1. Kuidas tõlgendada kohtute seaduse § 49 lg 1 mõistet „töötamine“?

Eetikanõukogu märgib, et seaduse sätte ametlik tõlgendamine ei kuulu eetikanõukogu, vaid seadusandja ning kohtu pädevusse. Eetikanõukogu saab töötamise mõistet käsitleda üksnes kohtuniku eetikakoodeksi põhimõtetest lähtudes. Kohtute seaduse § 49 lõikes 1 öeldakse, et kohtunik ei või väljaspool kohtunikuametit töötada mujal kui õppe- või teadustööl. Töölepingu seadusest (§ 1) tulenevalt on üldjuhul töötamine, kui üks füüsiline isik teeb teisele isikule tööd tema juhtimisel ja kontrolli all ning saab selle eest tasu. Kohtuniku selline tegevus võib kahjustada tema sõltumatust ja ausameelsust, mistõttu töötamise piirang on põhjendatud.

Siiski mitte igasugune tegevus pole kantav töötamise alla. See nähtub ka kohtute seaduse § 48 lõikest 2, kus on loetletud tegevused, millega kohtunik ei või tegeleda. Muu hulgas on nimetatud, et kohtunik ei või olla äriühingu asutaja, juhtimisõiguslik osanik, juhatuse või nõukogu liige ega välismaa äriühingu filiaali juhataja. Seega sõltub tegevuse liigist, mis võib kahjustada kohtuniku sõltumatust ja kombekust. Tuleb lisada, et tulenevalt kohtuniku eetikakoodeksi põhimõtetest, võib olla muidki tegevusi, mida pole mainitud kohtute seaduse § 48 lõikes 2, millega kohtunikul pole soovitatav tegeleda (vt ka vastuseid järgmistele küsimustele).

2. Kas kohtunik võib tegutseda korteriühistu juhatuse liikmena?

Kohtunike käitumise Bangalore põhimõtete kommentaaridest nähtub, et kohtunik võib osaleda mittetulunduslikus organisatsioonis ja kuuluda selle juhtorganisse (p 167). Samuti võib kohtunik osaleda korteriühistu tegevuses ja kuuluda selle juhtorganisse, kui ta omab või rendib korterit, mida korteriühistu haldab (p 170). Sama põhimõte on sõnastatud kohtunike eetikakoodeksi p-s 5, kus öeldakse, et kohtunik võib tegutseda kodanike ühendustes ja heategevuslikes organisatsioonides, vältides seejuures huvide konflikti ning enda ärakasutamist õigusemõistmise huvide vastaselt. Selle lause teine osa ühildub Bangalore põhimõtete kommentaarides märgituga, et sellises tegevuses osalemise korral peab kohtunik olema kindel, et tegutsemine

mittetulundusorganisatsioonis ei võta ülemääraselt palju aega, mis võib kahjustada õigusemõistmise kohustust. Samuti ei tohi kohtunik anda ühistule õigusabi (Bangalore põhimõtete kommentaaride p 170). See keeld ei välista väljendada arvamust mõnes arutusel olevas õigusliku tähendusega küsimuses.

3. Kas korteriühistu liikmena võib kohtunik tasu saada?

Kohtuniku osalemine mittetulundusorganisatsiooni tegevuses, seega ka korteriühistu juhatuses, eeldab, et tema tegevus ei kuulu tasustamisele.

4. Kas kohtunik võib mittetulundusühingut kohtus esindada?

Kohtunike eetikakoodeks ei anna selgitusi kohtuniku tegevuse kohta õigusabi osutamisel. Kuna Bangalore põhimõtete järgi ei või kohtunik tegeleda mittetulundusühingus õigusnõustamisega, siis sellest tuleneb, et ta ei tohi olla ka ühingu esindaja kohtus, mis oma iseloomult on õigusabi andmine. Selline tegevus oleks vastuolus kombekuse põhimõttega.

5. Kas kohtunik võib olla osanik osaühingus, mis tegeleb üürimisega.

Kohtunike eetikakoodeksi p 5 kohaselt võib kohtunik osaleda tegevuses, mille eesmärk on tulu saamine, arvestades hea käitumise ja ausa äritegevuse tavaid. Kohtunikul on äritegevuses samasugused õigused nagu tavakodanikul. Ta võib tegeleda investeerimisega ning soetada kinnisvara. Äriühingu, mis tegeleb üürimisega, osanikuks olemist ei keela ka kohtute seadus, kuid § 49 lg 2 p 3 kohaselt ei või kohtunik olla äriühingu asutaja, juhtimisõiguslik osanik, juhatuse või nõukogu liige ega välismaa äriühingu filiaali juhataja. Neile piirangutele lisandub keeld tegeleda äriühingu õigusnõustamisega või olla äriühingus mingil ametikohal (Bangalore põhimõtete kommentaaride p 169). Kohtunik peab eetikakoodeksi p-st 5 tulenevalt olema veendunud, et äriühing järgib ausa äritegevuse tavaid. Kui kohtunikule saab teatavaks, et äriühing neid tavaid ei järgi, siis ausameelsuse põhimõtte tagamiseks peaks kohtunik oma osaluse äriühingus lõpetama.

6. Kas kohtunik võib nõustada osaühingu juhatuse liiget? Kas ta võib seda teha tasu eest?

Kohtunik ei või tegutseda mittetulundusühingu õigusnõustajana (vt vastust teisele küsimusele). Samamoodi ei või kohtunik tegeleda äriühingu, selle juhatuse või juhatuse liikme õigusnõustamisega. Küsimusest ei nähtu, kas silmas peetakse õigusnõustamist või muuliigilist nõustamist, kas see on ühekordne või pikemaajaline. Seetõttu ei saa eetikanõukogu täpsemaid selgitusi anda.